

Prof.dr. Adriana Bus is specialist op het gebied van preventie en remediatie bij leerproblemen. Nog niet zo lang geleden startte ze onderzoek bij ESM-leerlingen naar de mogelijkheden tot vroege interventie met behulp van zogenaamde 'levende boeken'. De eerste resultaten waren niet heel positief, maar gaven aanleiding tot het breder opzetten van nieuw onderzoek. *Van Horen Zeggen* wilde hier meer van weten en zocht professor Bus op in haar werkkamer in Leiden.

Levende boeken niet zomaar geschikt voor ESM-leerlingen

“Laat ik voorop stellen dat ik absoluut geen specialist ben op het gebied van ESM,” stelt professor Adriana Bus aan het begin van ons gesprek. Professor Bus is hoogleraar Orthopedagogiek aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Universiteit Leiden. Zij is specialist op het gebied van leerproblemen. “Een grote groep kinderen ontwikkelt leesproblemen door gebrekkige taalvaardigheid. Het zijn kinderen die thuis weinig talige input krijgen. Kinderen ontwikkelen hun taal, doordat ouders veel met en tegen ze praten. Als er weinig taalaanbod is, hebben de kinderen een zwakke taalontwikkeling.”

‘Thirty million gap’

Als we het hebben over taalzwakke leerlingen, gaat het vaak over kinderen uit allochtone gezinnen. “Maar er zijn ook grote groepen Nederlandse kinderen met een zwakke taalontwikkeling,” zegt professor Bus. “Er zijn milieus en

sociale gemeenschappen waarin relatief weinig met kinderen gesproken wordt. De Amerikaanse onderzoekers Hart en Risley hebben een ‘Thirty million gap’ vastgesteld: in de eerste drie levensjaren ontstaat een kloof van zo’n dertig miljoen woorden tussen de ouders die het meest met hun kinderen communiceren en de ouders die dat het minste doen. Dat is een enorme hoeveelheid taalinput die je als kind moet missen.”

Professor Bus wijst in dit verband op het belang van voorlezen. “Wie regelmatig wordt voorgelezen, vergroot de woordenschat en de grammaticale kennis enorm. Er is een groot verschil tussen spreek- en schrijftaal, waardoor juist van teksten veel te leren valt.” Professor Bus heeft in haar onderzoek vastgesteld dat voorlezen taal verrijkt en daardoor de kans op leesproblemen verkleint. Kinderen die veel zijn voorgelezen kennen meer woorden, scoren hoger in andere taaltaken en hebben minder problemen met leren lezen.

Levende boeken, wat zijn dat?

Levende boeken zijn in feite digitale omzettingen en uitbreidingen van bestaande prentenboeken. Kinderen met een taalachterstand missen bij het voorlezen uit een ‘gewoon’ prentenboek vaak de betekenis van het verhaal. De prenten die het boek illustreren bieden net te weinig houvast. In ‘levende boeken’ worden de prenten tot een film verwerkt waarin dingen, zoals het waaien van de wind, ook echt gebeuren. De sfeer van het verhaal wordt ondersteund door suggestieve muziek en relaties tussen gebeurtenissen kunnen worden versterkt door het juiste gebruik van achtergrondgeluiden. Meer informatie over levende boeken is onder andere te vinden op de websites www.levendeboeken.nl en boeken.bereslim.nl.

Belangrijk middel

Voorlezen is dan ook een belangrijk middel in de preventie van leesproblemen. Een zwakke taalontwikkeling brengt allerlei risico’s met zich mee voor tekstbegrip. In een maatschappij waarin van mensen steeds grotere communicatieve vaardigheden verwacht worden, zet dat zwakke taalleiders op achterstand. In het kader van de Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), geëntameerd door de Rijksoverheid, zijn er dan ook allerlei stimuleringsmaterialen en programma’s ontwikkeld om die risico’s aan te pakken. Er zijn programma’s beschikbaar voor vroegtijdige interventie en er zijn gespecialiseerde peuterspeelzalen, de zogenaamde taalzalen. Het onderzoek naar de effectiviteit laat veel te wensen over, maar het effect van voorlezen staat

VOORGELEZEN WORDEN VERGROOT DE WOORDENSCHAT EN DE GRAMMATICALE KENNIS ENORM

buiten kijf. “Als we voorlezen als programmaonderdeel onder de loep nemen blijkt telkens weer dat het een vrij sterk effect sorteert. Voorlezen doet het goed en is daarom een belangrijk onderdeel van vroege interventies.”

Levende boeken

Professor Bus onderkent veel haken en ogen aan het onderzoek naar VVE-programma's in de onderwijspraktijk. “Als je een effect vindt, blijf je altijd zitten met de vraag of het aan het programma zelf ligt of aan de motivatie van degene die het programma aanbiedt. Een kwaliteitscontrole zou goed zijn, maar is praktisch moeilijk uit te voeren.”

Professor Bus en haar medewerkers geven er de voorkeur aan in het laboratorium met middelen als levende boeken te experimenteren. Plaatjes zijn belangrijk om nieuwe woorden te begrijpen én te onthouden. Prentenboeken zijn waarschijnlijk zo effectief omdat je woorden direct kunt koppelen aan beelden. Zogenaamde ‘levende boeken’ zijn nog effectiever: daarin wordt het verhaal verteld met filmpjes in plaats van alleen plaatjes en met ondersteunende muziek en achtergrondgeluiden. De filmpjes bieden de kinderen nog meer steun om relaties tussen woord en beeld te leggen. “Uit ons onderzoek blijkt dat de levende plaatjes niet afleiden van de taal maar dat kinderen juist beter gaan luisteren naar de taal en ook meer woorden leren. Bewegende beelden helpen ook om de aandacht langer vast te houden. Kinderen blijven geïnteresseerd als ze het verhaal voor de tweede of derde keer horen.”

Nogal verwarrend

“De positieve bevindingen met kinderen die Nederlands als tweede taal leren motiveerden ons het onderzoek uit te breiden naar ESM-leerlingen. Uit oogpunt van onderzoek was dat voor ons erg interessant: een groep kleuters met een taalachterstand die veel moet inhalen om straks op school mee te kunnen en te leren lezen. Het bracht ons op de vraag of we ESM-kinderen zouden kunnen stimuleren met levende boeken.”

Het onderzoek naar de ESM-groep is nog niet zo lang geleden van start gegaan, echte resultaten zijn er nog niet te melden. “Het eerste pilotexperiment liet niet al te positieve resultaten zien. De levende boeken, zoals ik net uitlegde, bevatten veel informatie: tekst, beeld, muziek, achtergrondgeluiden. Stimulerend voor de taalzwakke kinderen waar wij doorgaans mee werken, maar voor ESM-kinderen is het allemaal misschien nogal verwarrend. Achtergrondgeluiden zouden bijvoorbeeld het verstaan lastig kunnen maken. In de vervollexperimenten proberen we zo goed mogelijk al de afzonderlijke effecten uit elkaar te halen. Dus we gaan verschillende versies onderzoeken, met en zonder muziek, met en zonder achtergrondgeluiden, met bewegende plaatjes en met statische plaatjes, alles in diverse combinaties. We staan echt nog aan het begin.

Promovenda Daisy Smeets heeft er wel al iets over verteld tijdens haar lezing op het Siméacongres van april, maar op de echte resultaten is het nog even wachten.”

NIC VAN SON

Foto: Jan Budding